

**ЖИНОЯТЧИЛИККА ҚАРШИ ҚУРАШИШДА КРИМИНОЛОГИК
ПРОГНОЗЛАШ МАСАЛАЛАРИ, ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА СОҲАДА
СУЪНИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ИМКОНИАТЛАРИДАН
ФОЙДАЛАНИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ**

Холмирзаев Муҳсинбек Шавқиддин ўғли

*Ғузур туман прокурори ёрдамчиси, 3-даражали юрист, Ўзбекистон
Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар академияси мустақил
изланувчиси.*

Калит сўзлар: кримпрогноз, кримтаҳлил, PredPol, Crime Radar, тана камералари, юзни таниб олиш, рақам белгиларини аниқлаш, ядро аналитикаси, нейрон тармоқлари, эвристик двигателлар, рекурсион процессорлар, Байес тармоқлари, маълумотларни йиғиш, криптографик алгоритмлар.

Аннотация. Мазкур мақолада жиноятчиликка қарши курашишда кримпрогнозлашнинг ўрни ва ахамияти, туман (шаҳар)ларда ташкил этилган маҳаллалар, қишлоқлар, овуллар ва бошқа ҳудудий тузилмалардаги криминоген ҳолатни суъний интеллектга асосланган замонавий гаджетлар орқали таҳлил қилишнинг кенг имкониятлари, афзалликлари, шу билан бирга соҳани такомиллаштиришга қаратилган бир қатор таклифлар, мулоҳазалар ўз аксини топган.

Ключевые слова: криминалистика, криминология, PredPol, Crime Radar, нателные камеры, распознавание лиц, распознавание номерных знаков, аналитика ядра, нейронные сети, эвристические механизмы, рекурсивные процессоры, байесовские сети, сбор данных, криптографические алгоритмы.

Аннотация. В данной статье рассматриваются роль и значение криминального прогнозирования в борьбе с преступностью, широкие возможности и преимущества анализа криминогенной ситуации в микрорайонах, селах, деревнях и других территориальных структурах, организованных в районах (городах) посредством современных гаджетов на базе искусственного интеллекта. , а также ряд предложений, направленных на улучшение сферы, отражены комментарии.

Keywords: criminology, criminology, PredPol, Crime Radar, cameras, facial recognition, identification of signs, analytical sources, neural networks, heuristic

engines, recursive processor, Bayesian networks, data collection, cryptographic algorithm.

Annotation. In this article, the role and importance of criminal forecasting in the fight against crime, the wide possibilities and advantages of analyzing the criminogenic situation in neighborhoods, villages, villages and other territorial structures organized in districts (cities) through modern gadgets based on artificial intelligence, as well as a number of proposals aimed at improving the field, comments are reflected.

Юртимизда узоқ йиллардан буён давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтларининг яқин ҳамкорлиги асосида жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишнинг сифат жиҳатдан янги тизимини жорий этиш, фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоялашни таъминлаш бўйича салмоқли ишлар амалга ошириб келинмоқда.

Бироқ, бугунги техника-технология асрига келиб, жиноятчиликка қарши курашишида фақатгина жиноятчиликка қарши курашишда жиноятларини фош этиш, тергов қилиш, жиноятлар содир этилгач, улар ҳақида тарғибот-ташвиқот тадбирларини амалга ошириш самара бермасдан қолди.

Шу сабабли, дунё ҳамжамияти томонидан жиноятчиликка қарши курашишда суъний интеллектнинг имкониятларидан фойдаланган ҳолда жиноятларни содир бўлишини олдиндан прогнозлаш соҳасида катта қизиқиш билдирилиб келинмоқда.

Аксарият криминолог олимлар жиноятчиликни криминологик прогнозлашни жиноятчилик статистикаси билан бир эканлигини таъкидлашади.

Дарҳақиқат, жиноятчиликни ўрганиш замирида жиноятчиликнинг ҳолати ҳақидаги статистик материал, жиноятчилар шахсига доир (айниқса, демографик) маълумотлар ётади ҳамда статистиканинг илмий методларидан прогнозлашда фойдаланилади.

Бироқ, бу жиноятчилик статистикаси билан кримпрогнозлашнинг айтиб бериш имкониятига эга бўлади. Жиноятчилик статистикаси ўтмишда содир бўлган ҳодисаларни ўзида акс эттирса, кримпрогнозлаш орқали Биз жиноятчилик “**нақшлари**” орқали келажакда содир бўлиши мумкин бўлган жиноятларни олдиндан айтиб бериш имкониятига эга бўламиз.

Бугунги кунда жиноятчиликнинг барвақт олдини олиш, жиноятларнинг оқибатлари билан эмас, балки унинг келиб чиқишига замин яратаётган омиллар, шарт-шароитлар билан курашиш, жиноятчиликка қарши куч билан

эмас, балки илм-маърифат, суъний интеллект негизида қурилган замонавий гаджетлар ва дастурий таъминотлар билан курашиш ҳар қачонгиданда муҳимроқ ва долзарброқдир.

Давлатимиз раҳбарининг 15.01.2024 йилдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасини илмий тадқиқ қилиш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-10-сонли Фармони ҳамда “Криминология соҳасида илмий-амалий тадқиқот ишларини ташкил етиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-22-сонли Қарорлари сўзимизнинг яққол исботидир.

Мазкур Президент Фармон ва Қарори ҳам тадқиқот ишимизнинг нечоғлик долзарб эканлигини яна бир бора исботлайди.

Бошқача қилиб айтганда, криминологик прогнозлаш - бу жиноятларнинг ижтимоий ҳодиса сифатидаги ўзгаришлари, тенденциялари ва қонуниятлари, келажакда жиноятларнинг алоҳида турлари, гуруҳлари, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш истиқболлари (йўллари), унинг турли жиҳатларини илмий башорат қилишдир.

Прогнознинг мазмуни етарлича тўлиқ ёки тўлиқ бўлмаслиги мумкин. Ҳамма нарса ишлатиладиган маълумотлар миқдори, қўлланиладиган техникалар ва башорат қилиш жараёни бошланган ва содир бўлган ёки бу жараёнга таъсир қилган бир қатор бошқа шартларга боғлиқ.

Агар ушбу муҳим шартларнинг барчаси тўғри тушунилса ва ўрганилса, прогноз мазмуни тўлиқ ҳисобланади.

Бундай ҳолда, тўғри расмийлаштирилиши керак бўлган объектив прогностик ҳулоса берилади.

Прогнозлаш натижалари муайян шаклда, қандайдир ҳужжатда ифодаланиши керак. Мазкур ҳолатда жиноятчиликнинг кунлик, ҳафталик ва ойлик ўзгариб боришини инобатга олган бўлсак, жиноятчиликнинг инсон омили билан ҳисоботларини юритиш ўз самараси бермайди.

Қайд этиш жоизки, жиноятчиликнинг келажакдаги тенденцияларини кўзгатувчи омиллар сифатида демографик ўзгаришлар, макроиктисодий омиллар, технология тараққиёти ва глобаллашув жараёнларини кўрсатиб ўтишимиз мумкин [3,56].

Жиноятни башорат қилиш ҳам сифат, ҳам миқдорий усуллар ёрдамида ишлаб чиқилиши мумкин. Атроф-муҳитни сканерлаш, сценарий ёзиш ёки махсус гуруҳларни тузиш каби жиноятларни прогноз қилишнинг сифатли ёндашувлари келажакни аниқлашда айниқса фойдалидир [4,114].

Ушбу тадқиқотдан олинган сабоқлардан бири шундан иборатки, жиноятчиликка қарши курашишда келажақдаги жиноят даврларини олдиндан кўриш ва уларга жавоб беришга кўпроқ эътибор қаратиш лозим.

Ўз навбатида, бу янада жиддийроқ ва интеграциялашган тадқиқот усулларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишни талаб қилади, улар кўламини ва келажақдаги жиноят сикллариининг характерини аниқроқ башорат имкониятлари пайдо бўлади.

Жиноят тенденциясини таҳлил қилиш ва статистик моделлаштириш **жиноий фаолиятнинг янги мақсадларини**, шунингдек, жиноятчилик ривожланиши ва жамиятга қандай таъсир қилишини аниқлайдиган сифатли тадқиқотлар билан бирлаштирилиши керак.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, келгуси бир неча ўн йилликлар ичида энг муҳим ўзгаришлар жиноят кўламида эмас, балки жиноятнинг **табиати ёки тимсолида бўлади** ва мулкий жиноятлар жисмоний истеъмол товарларини нишонга олишда давом этади.

Бироқ, ўғирлик электрон хизматлар, маълумотлар, билимлар ва ҳатто шахсий идентификаторлар каби номоддий мулкка ҳам тобора кўпроқ қаратилади.

Рақамли телевизорлар, компьютерлар ёки уяли телефонлар каби жисмоний жиҳозлар қимматли электрон хизматлардан фойдаланишни осонлаштириш учун ўғирлик учун мўлжалланган бўлади.

Борган сари ҳуқуқбузарлар бир ёки бир нечта мамлакатларда, уларнинг қурбонлари эса дунёнинг нариги томонида жойлашган мамлакатларда яшаши мумкин.

Мамлакатда жиноятчилик тенденциялари ва уларнинг жамиятга таъсирини кўра оладиган ва минималлаштирадиган сиёсат ва дастурларни ишлаб чиқиш лозим.

Мухтасар қилиб айтганда, ушбу интеграциялашган тадқиқот дастурининг фойдаси келажақдаги жиноятчилик шакллари ва тенденцияларининг муқобил сценарийларини, шунингдек, жиноятчиликка олиб келадиган омилларни башорат қилишдан иборат бўлиб, уларни ҳозирги вақтда ҳал қилиш ва кейинчалик уларнинг келажақдаги таъсирини минималлаштириш мумкин.

Шу сабабли, жиноятларнинг содир этилиши сабабларини тизимли таҳлил қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг ўзаро самарали ҳамкорлигини таъминлаш мақсадида сунъий интеллектга асосланган дастурий таъминотини (Predpol, CrimeRadar va h.o.) жорий этиш лозим.

Республика бўйича ягона чора-тадбирларни жорий этиш амалиётидан воз кечиш лозим. Сабаби барча худуднинг фақатгина ўзига хос бўлган

криминоген характери мавжуд. Ягона чора-тадбирларни амалга ошириш ресурсларни самарасиз сарфлашга сабаб бўлади.

Бундан ташқари, жиноятчиликни криминологик прогнозлаш жараёнини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатни қабул қилиш зарурати мавжуд.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Кабанов П.А. Современная криминология: структура, методика и тенденции развития: учебное пособие. Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2018. 125 с.
2. https://www.law.msu.ru/pages/nauchno-obrazovatelnyy-centr-kriminologicheskikh_issledovaniy_441
3. <https://vciba.springeropen.com/articles/10.1186/s42492-021-00075-z>
4. Adeyemi A. (1990). Crime and Development in Africa: Case Study of Nigeria, in U. Zvekic ed., Essays on Crime and Development, pp. 182. Rome: United Nations Inter-regional Crime and Justice Research Institute.
5. Adeniyi Olatunbosun (1998). Public Attitudes towards Reporting Crimes in Nigeria. Nigerian Law and Practice Journal, 2(2), 105-111. Council of Legal Education, Nigerian Law School.
6. Barry Loveday (2000). Managing Crime: Police Use of Crime Data as an Indicator of Effectiveness. International Journal of the Sociology of Law, 28, 215-237.
7. Christopher Birkbeck (2006). Crime and Control in Venezuela, in Crime and Control in Comparative Perspectives. Law and Disorder in the Post Colony (pp. 109-130). London: University of Chicago Press Ltd. Elias Carranza, et al. (2006).
8. Monitoring the Crime Situation: A Developing Country Perspective,' Forum on Crime and Society, 5(1), 111-116.